

/ OPDAG HISTORIEN PÅ

KØBENHAVNS BEFÆSTNING

**KØBENHAVNS
BEFÆSTNING**

/ Vestvolden. Foto: Lars Schmidt

VELKOMMEN PÅ KØBENHAVNS BEFÆSTNING

I en ring omkring København ligger en kæmpe fæstning. Den blev bygget i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, da Danmark var et mindre, og mere udsat land, end det er i dag.

Da Københavns Befæstning blev bygget, lå de fleste anlæg langt ude i det åbne land - i god afstand fra den by, der skulle forsvares fra fæstningsværkerne. Siden er København vokset kraftigt, og i dag ligger mange af anlæggene som tidslommer inde midt i den moderne storbys forstæder. Andre ligger smukt i grønne områder, langs kysten eller ude i Øresund.

I dag er Københavns Befæstning et af Europas bedst bevarede fæstningsanlæg fra perioden. Hele Vestvolden og langt de fleste af forterne er bevaret, stort set intakte. Alle anlæggene er fredede som fortidsminder, og alle de anlæg, der præsenteres i denne folder, er offentligt tilgængelige i den ene eller den anden form.

Til den årlige Befæstningsdag, der siden år 2000 hvert år er blevet afholdt den sidste søndag i september, bliver de tunge ståldøre slået op på de fleste af anlæggene, også dem, der normalt er lukkede. Det sker takket være de lokale støtteforeninger, kommuner, fortejere og andre gode kræfter, der er organiseret i Københavns Befæstningsforening.

I denne folder giver vi en ganske kort introduktion til historien om Københavns Befæstning og en kort præsentation af de bevarede anlæg med de muligheder, der er for besøg i dag. Med folderen håber vi først og fremmest at inspirere til at gå på opdagelse i historien ude på befæstningen. Der findes mere information på de forskellige anlægs hjemmesider. Bagerst i folderen findes en kort oversigt over udvalgt relevant litteratur om Københavns Befæstning og nogle af de enkelte afsnit og anlæg for dem, der vil vide mere.

Folderen er udgivet med økonomisk støtte fra Realdanias "Byd indenfor"-pulje, som vi er meget taknemmelige for.

Kristine Klinkhammer Adler-Nissen & Christian Dahl Melchiorsen,
Københavns Befæstningsforening
www.befaestningsdagen.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

3	Velkommen på Københavns Befæstning
6	Københavns Befæstning
13	Vestvolden
15	Ejbybunkeren
16	Avedørelejren
17	Artillerimagasinet
18	Nordfronten
20	Gladsaxefortet og Bagsværdfortet
21	Lyngbyfortet
22	Garderhøjfortet
23	Fortunfortet
24	Oversvømmelsen
26	Søbefæstningen
27	Trekroner
28	Charlottenlundfortet
29	Middelgrundsfortet
30	Kastrupfortet og Flakfortet
31	Dragørfortet og Kongelundsfortet
32	Mosedø Fort og Tunestillingen
34	Tag med skolen på Befæstningen
35	Læs mere om Københavns Befæstning

Udgivet af:
Københavns Befæstningsforening

Projektledeelse:
Kristine Klinkhammer Adler-Nissen
og Christian Dahl Melchiorsen

Redaktion:
Martin Jespersen

Korrektur:
Kristine Klinkhammer Adler-Nissen

Layout/grafik:
Rasmus Fuhlendorf

Forsidefoto:
Garderhøjfortet, Michael Schlosser

KØBENHAVNS BEFÆSTNING I DAG

LANDBEFÆSTNING

TILGÆNGELIG

UTILGÆNGELIG

SØBEFÆSTNING

TILGÆNGELIG

UTILGÆNGELIG

FORT

BATTERI

FELTBEFÆSTET STILLING
1914-1918*

FORBEREDT OVERSVØMMELSE
/TILDÆKKET FÆSTNINGSKANAL

DÆMNING / STEMMEVÆRK

MUSEUM / BESØGSCENTER

INFO TIL SIGNATUREN:

Tilgængelig: Anlægget er udvendigt tilgængeligt. En række af anlæggene er også indvendigt tilgængelige på bestemte tidspunkter. Læs mere under de enkelte anlæg.

Utilgængelig: Anlægget er fjernet, tildækket eller ligger overvejende på privat grund.

*De feltbefæstede stillinger, der blev anlagt 1914-18, er ikke fuldstændigt optegnet på kortet.

This map illustrates the historical and current fortifications of Copenhagen, Denmark. It features a network of defensive lines and numerous military installations. Key elements include:

- Defensive Lines:** The **Vestvolden** (Western Fortification) is highlighted with a thick red line, running from the city center towards the southwest. Other lines include the **Tonestillingen** (red line in the southwest), **Lyngbystillingen** (red line in the north), **Dyrehavestillingen** (red line in the northeast), **Tommerupstillingen** (red line in the southeast), and **Sydmagerstillingen** (red line in the southeast).
- Forts and Batteries:** Numerous locations are marked with red (land) or blue (sea) icons. Labeled locations include **Fortunfortet**, **Garderhøjfortet**, **Lyngbyfortet**, **Bagsværdfortet**, **Gladsaxe fortet**, **Utterslev Mose**, **Middelgrundsfortet**, **Trekroner**, **Mellemfortet**, **Prøvestenen**, **Kastrupfortet**, **Dragørfortet**, **Kongelundsfortet**, **Nordre- og Søndre Skovbatteri**, **Saltholm Batteri**, **Barakke Batteri**, **Flakfortet**, **Charlottenlundfortet**, **Christiansholms Batteri**, **Ordrup Krat Batterierne**, **Vangede Batteri**, **Buddinge Batteri**, **Tinghøj Batteri**, **Avedørelejren**, **Avedøre Batteri**, **Ejbybunkeren**, **Artillerimagasinet**, **Mosedø Fort**, and **Mosede Fort**.
- Geographical Features:** The map shows the city's coastline, major water bodies like **Furesø**, **Bagsværd Sø**, **Lyngby Sø**, **Kagsmosen**, and **Utterslev Mose**, and the surrounding area including **Roskilde**.
- Legend:** A legend in the top left corner explains the symbols used for land and sea fortifications, their accessibility, and other features like flood-prone areas, barriers, and museums.

/ **Københavns Bombardement i 1807.** I begyndelsen af september 1807 blev København bombarderet af landsatte britiske tropper. Bag den forældede Københavns Vold, der ses foran den brændende by, var københavnernes forsvarsløse. Illustration: Bombardementets rædselsfuldeste Nat af Niels Truslew, Det Kongelige Bibliotek.

KØBENHAVNS BEFÆSTNING

København har været omgivet af fæstningsværker i langt det meste af byens godt tusindårige historie. Undervejs er fæstningsværkerne blevet ændret og udbygget og København er blevet angrebet flere gange fra både sø og land. I 1807 blev byen bombarderet til overgivelse af britiske styrker, der efterfølgende kunne drage afsted med den danske flåde.

Bombardementet af København i 1807 viste klart og tydeligt, at tiden var løbet fra den daværende Københavns Vold fra begyndelsen af 1600-tallet. Der gik imidlertid mange år, inden der blev bygget nye anlæg i det, der skulle blive Københavns sidste fæstning.

Først i slutningen af 1850'erne begyndte udbygningen af Søbefæstningen. På land blev den forældede Københavns Vold først endeligt nedlagt som forsvarsværk i 1867. Det er det anlæg, man kan se resterne af, i parkerne omkring Københavns Indre By. I mellemtiden havde Danmark tabt endnu en krig.

I TYSKLANDS SKYGGE

Nederlaget til Preussen og Østrig i 1864 kostede Danmark hertugdømmerne Slesvig og Holsten og det blev opfattet som en katastrofe. I årene efter krigen opstod en udbredt frygt for, at endnu en krig med Tyskland – der i 1871 var blevet samlet med den preussiske konge som kejser – kunne blive Danmarks sidste som en selvstændig nation. Det er først og fremmest i lyset af denne undergangsfrygt, man skal se historien om Københavns Befæstning.

Ideen om at basere Danmarks forsvar på en ny stærk fæstning omkring København tog form i hærens officerskorps i begyndelsen af 1870'erne. Hvis den danske hær i værste fald skulle kæmpe mod den tyske, der var Europas stærkeste, skulle det ikke ske i åbent terræn, men fra befæstede stillinger.

Tanken bag at bygge fæstningen omkring København var, at så længe man kunne forsvare hovedstaden, der var landets

vigtigste by og både hærens og flådens hovedbase, var der håb om, at Danmark kunne få hjælp udefra. Hvis ikke den hjælp kom, kunne man i det mindste lide et ærefuldt nederlag.

Efterhånden tog Højre-regeringen under ledelse af den stærke konseilspræsident, J.B.S. Estrup, officerernes tanker om en ny fæstning til sig. De forskellige grupper i Venstre, der udgjorde oppositionen, var til gengæld lodret imod.

Dansk politik var i den sidste tredjedel af 1800-tallet i forvejen stærkt præget af den uforsonlige strid mellem Højre og Venstre, der er kendt som Forfatningskampen. Københavns Befæstning blev det mest markante symbol på Forfatningskampen og blev dermed danmarkshistoriens mest omstridte byggeri.

I begyndelsen af 1880'erne fik regeringen flere gange sit befæstningsforslag stemt igennem i Landstinget. Landstinget

var det daværende parlaments andetkammer, hvor Højre selv havde flertallet. I Folketinget, hvor Venstreoppositionen var i flertal, blev forslaget imidlertid stemt ned.

FÆSTNINGSBYGGERI OG PROVISORIETID (1886-1894)

Da Højres forslag til en ny befæstning blev stemt ned igen i 1885, blev Folketinget sendt hjem efter en undtagelsesparagraf i den daværende grundlov. Befæstningsbyggeriet blev i stedet sat i gang ved kongelig resolution. I de følgende ni år blev de årlige bevillinger til fæstningsbyggeriet givet ved provisoriske, dvs. midlertidige, finanslove, der blev vedtaget uden om Folketinget.

Københavns Befæstning omtales derfor indimellem også som Estrups provisoriske fæstning og byggeperioden er kendt som Provisorietiden.

/ **Fæstningsarbejdere under byggeriet af Garderhøjfortet,** hvor det første spadestik til den nye, omstridte befæstning blev taget i foråret 1886.

Byggerierne af de enkelte fæstningsanlæg blev udført for Krigsministeriet af private entreprenører, der ansatte civile fæstningsarbejdere til det hårde arbejde. Foto: Nationalmuseet

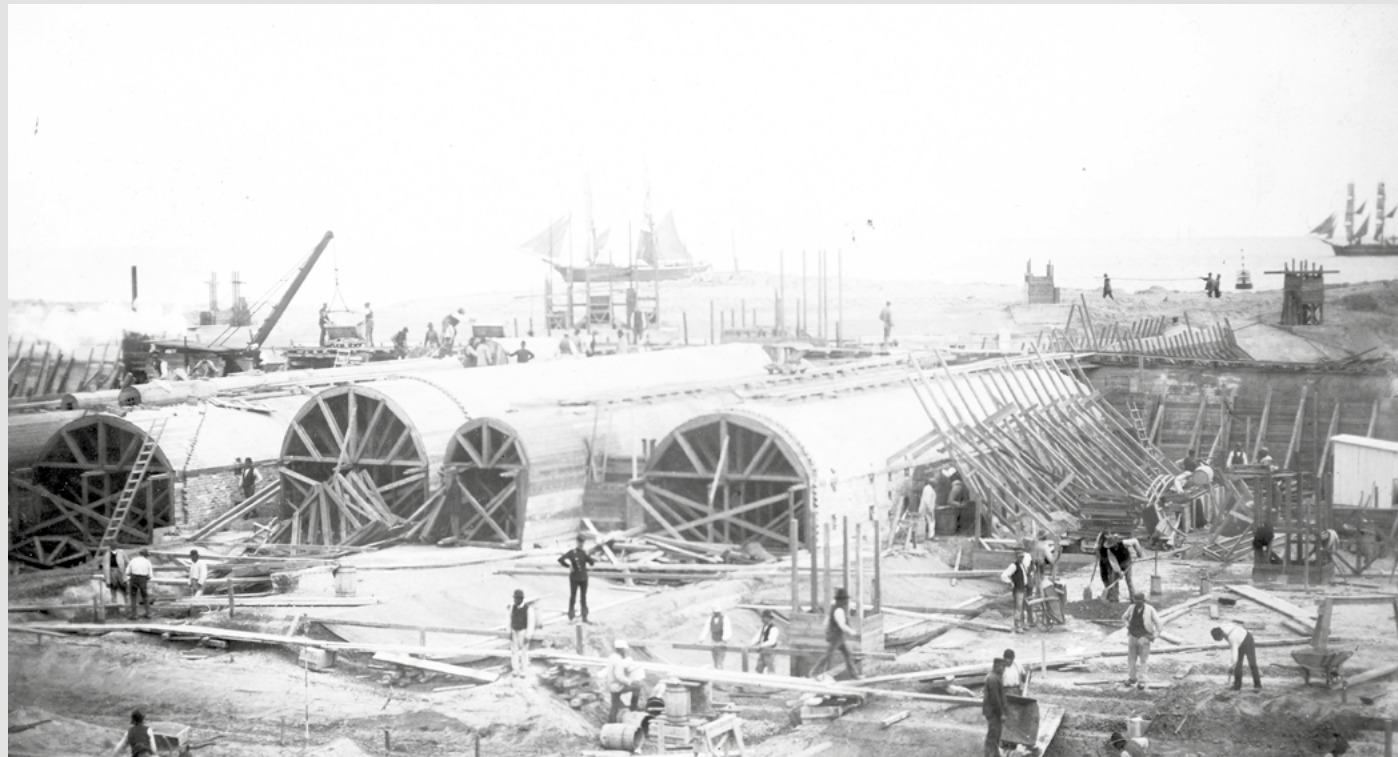

Den fæstning, der blev bygget i 1886-1894, bestod mod vest af den godt 14 km lange Vestvold. Mod nord og nordvest blev der bygget en række af fem fremskudte forter. Bag forterne blev der bygget en række batterier, der skulle støtte forterne og beskytte den enorme oversvømmelse af naturligt lavtliggende områder i terrænet, der også blev forberedt.

På Søbefæstningen blev der bygget en række nye kystbatterier og et stort søfort på Middelgrunden. Tilsammen udgjorde de en ny fremskudt linje foran Trekroner og de øvrige eksisterende anlæg.

Anlægget af Københavns Befæstning var et af danmarkshistoriens hidtil største byggeprojekter. I byggeperioden kostede det omkring en syvendedel af statens samlede indtægter. Da der var flest ansatte, arbejdede godt 2.200 civile fæstningsarbejdere alene på landbefæstningen – langt de fleste som arbejdsmænd, der knoklede med skovle og trillebøre.

I 1894 blev der indgået et forlig mellem Højre og Venstre, der afsluttede provisorietiden. Som en del af forliget gik Estrup af som konseilspræsident og fæstningsbyggeriet blev indstillet. I al fald indtil videre.

/ Støbning af betonkasematter på Middelgrundsfortet i 1892. Kasematterne var bombesikre rum til opbevaring af ammunition og beskyttelse af mandskabet under et angreb Foto: Nationalmuseet

/ De grønne markeringer på kortet viser Københavns Befæstning ved den foreløbige afslutning af byggeriet i 1894.

De røde markeringer var hærledelsens ønsker til en udbygning. Udbygningen skulle bl.a. lukke "Hullet i Nordfronten" i Dyrehaven mellem Fortunfortet og Øresundskysten, der blev betragtet som Befæstningens svageste punkt.

Udsnit af kort fra Forsvarskommissionen af 1902, Nationalmuseet

UDBYGNING ELLER NEDLÆGGELSE? (1894-1914)

I hærledelsens og fæstningstilhængernes øjne var befæstningen ikke bygget færdig. I de følgende år blev befæstningen og forsvarets fremtidige indretning overvejet. I 1909 – femten år efter, at byggeriet var blevet indstillet - hvor Venstre i mellemtiden havde overtaget regeringsmagten blev det afgjort.

Søbefæstningen skulle udbygges med en ny tredje linje. Landbefæstningen skulle til gengæld nedlægges. Det skulle ske med virkning senest i 1922.

Inden de nye søbefæstningsanlæg var bygget færdige, og inden nedlæggelsen af Landbefæstningen var blevet gennemført, brød 1. verdenskrig ud i 1914.

/ Vestvolden i Brøndby under byggeriet, 1890. Bygningen til højre er en næsten færdig kaponiere. Kaponiererne er solide betonstillinger, hvorfra man kunne forsvare voldgraven.

Broen foran kaponieren blev anlagt så forsvarerne kunne komme frem og tilbage over voldgraven. Den var monteret på skuepæle og kunne fjernes, når fjenden nærmede sig.

Foto: Nationalmuseet

/ **Soldater fra Sikringsstyrken**
under anlæggelse af skyttegrav i
Dyrehaven i 1916.

Under 1. verdenskrig blev
der anlagt meget omfattende
feltbefæstede stillinger på
både Nordfronten, Amager og i
Tunestillingen mellem Mosede og
Roskilde.

De indkaldte soldater i
Sikringsstyrken kom derfor
generelt – og heldigvis - til at
arbejde mere med skovl end gevær.

Foto: Niels Eriksens arkiv

KLAR TIL KAMP? (1914-1918)

Da 1. verdenskrig brød ud, blev der indkaldt en sikringsstyrke på omkring 50.000 mand, der skulle sikre Danmarks neutralitet. Soldaterne i Sikringsstyrken blev koncentreret omkring Københavns Befæstning, der blev gjort klar til kamp.

Der blev gravet skyttegrave, støbt nye betonstillinger og trukket adskillige hundrede kilometer pigtråd langs med Vestvolden og både foran og mellem forterne og batterierne på Landbefæstningens nordfront.

På Søbefæstningen blev der udlagt miner i både Øresund og Køge Bugt og færdiggørelsen af de nye anlæg blev fremskyndet. På Amager, hvor der ikke var blevet anlagt nye landbefæstningsanlæg siden byggeriet af Christianshavns Vold fra slutningen af 1600-tallet, blev den feltbefæstede Tømmerup-

stilling anlagt tværs over øen fra 1914. Den blev senere udbygget med Sydamagerstillingen helt ude ved kysten mellem Dragør og Kongelunden.

Fra 1915 blev der også anlagt den omfattende fremskudte Tunestilling mellem Roskilde Fjord og det nye Mosede Batteri ved Køge Bugt.

Den blodige verdenskrig, der hærgede det meste af Europa, kom imidlertid aldrig til Danmark. 1. verdenskrig viste til gengæld klart og tydeligt, at tiden og den teknologiske udvikling var løbet fra befæstningsanlæg som dem omkring København. Da den sluttede i 1918, blev de omfattende feltbefæstningsarbejder sløjfet og de sidste soldater i Sikringsstyrken sendt hjem.

FRA OVERLEVELSE TIL OPLEVELSE

I 1920 blev Landbefæstningen nedlagt som forsvarsværk. En række af forterne og batterierne på Nordfronten blev solgt fra til private. Vestvolden blev i en årrække efter nedlæggelsen bl.a. anvendt til opbevaring af ammunition, men blev siden gradvist frigivet som offentligt rekreativt område.

En del af anlæggene på Søbefæstningen fortsatte som forsvarsværker og i andre militære funktioner, inden også de blev udfaset i løbet af 1900-tallet. De allersidste militære funktioner på befæstningen ophørte i begyndelsen af 2000-tallet.

Siden 1970'erne er den historiske interesse for Københavns Befæstning vokset. Flere af anlæggene har aktive lokale støtteforeninger og flere af kommunerne langs med fæstningen har fået øjnene op for anlæggenes historiske værdi.

I de senere år har et partnerskab bestående af Realdania, Slots- og Kulturstyrelsen og Naturstyrelsen gennemført "Projekt Københavns Befæstning", en omfattende revitalisering af en række af fæstningsanlæggene i samarbejde med de lokale kommuner. Undervejs er der bl.a. åbnet historiske oplevelsescentre i Ejbybunkeren på Vestvolden i Rødovre og på Garderhøjfortet i Gentofte. Senest er også Mosede Fort åbnet som museum for Danmark under 1. verdenskrig.

/ **I forbindelse med Projekt Københavns Befæstning**
klippede Kronprins Frederik i september 2012 - i selskab med miljøminister Ida Auken og Rødovres borgmester Erik Nielsen – den røde pigtråd i indgangen til Ejbybunkeren og erklærede Oplevelsescenter Vestvolden for åben. Foto: Jeppe Carlsen

/ **Fæstningsartillerister fra Sikringsstyrken på Vestvolden**
trækker 12 cm-kanoner ned af Voldgaden under 1. verdenskrig. En tilsvarende, original 12 cm-kanon kan i dag ses udstillet i Artillerimagasinet på Vestvolden i Rødovre. Foto: Rigsarkivet

/ **Luftfoto af Vestvolden**, der skar sig ned igennem det flade, åbne landskab på Københavns Vestegn. Billedet er taget mod syd omtrent over det sted, hvor Ejbybunkeren senere blev bygget, i 1922, dvs. kort efter nedlæggelsen af Landbefæstningen.

I baggrunden til højre kan man skimte bebyggelserne langs Roskildevej.

I forgrunden til venstre, omkranset af træer, ses barakkerne i Ejbylejren, hvor fæstningsartilleristerne på dette afsnit af Volden var indkvarteret under øvelser og under 1. verdenskrig.

I knækket på Volden ud for Ejbylejren ligger en enkeltkaponiere. Herfra kunne man beskyde voldgraven mod nord til den næste kaponiere (uden for billedet).

Foto: Det Kongelige Bibliotek

VESTVOLDEN

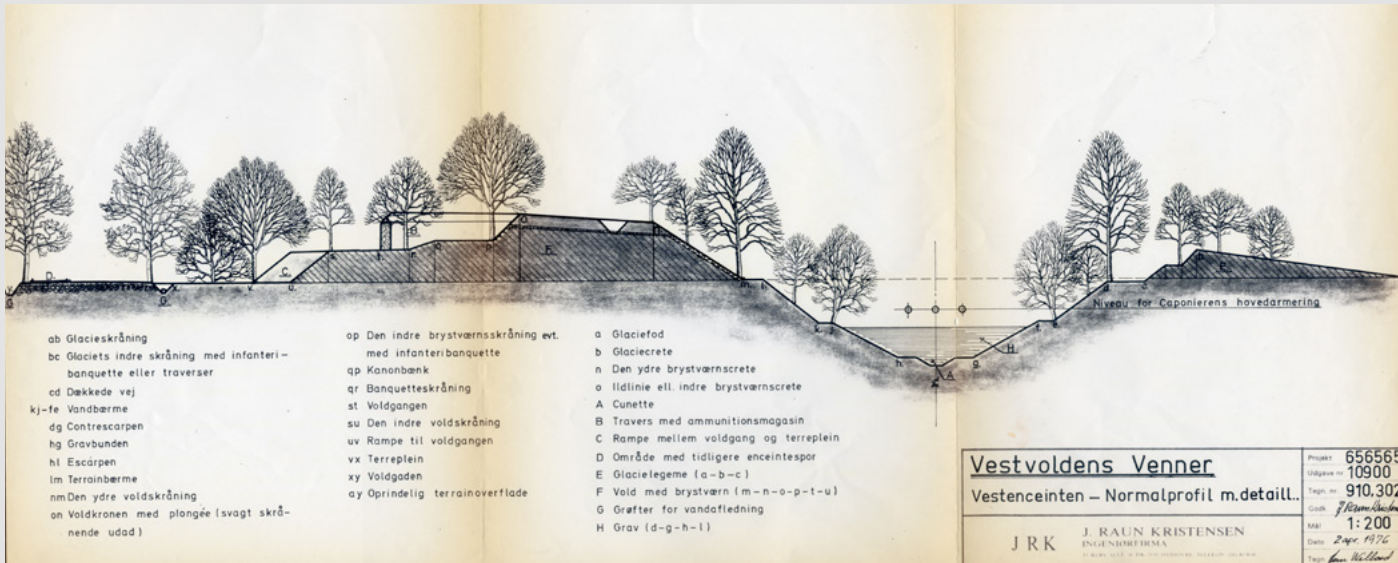
Vest for København var landskabet relativt fladt og det var nemt at overskue, så fjenden ville få svært ved at nærme sig uset. Herude blev fæstningsværket derfor anlagt som én, sammenhængende 14 km lang vold, der kun var åben, hvor de eksisterende veje og jernbanelinjer blev ført igennem.

Vestvolden blev bygget i 1888-1892. Den strækker sig i en halvbue fra strandengene i Avedøre til Utterslev Mose. Selve volden rager mellem fire og syv meter op over det oprindelige terræn. Bag ved voldkronen øverst blev der med jævne mellemrum anlagt batterier til de langtrækkende kanoner, der skulle holde fjenden på afstand af Volden.

Fra voldkronen skråner voldens yderside ned mod voldgraven, der løber foran volden i hele dens længde. Voldgravens funktion var at forsinke en fjende, der forsøgte at storme volden.

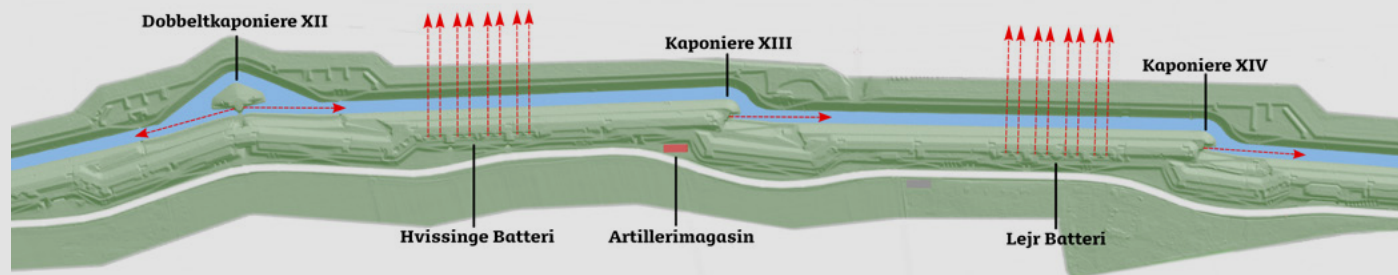
Voldgraven kunne forsvares fra kaponiererne. Kaponiererne var solide betonbunkere på voldens yderside. Herfra kunne man skyde på langs af volden mod en fjende, der forsøgte at komme over.

Foran voldgraven ligger glaciset, den lidt lavere forvold, der skulle forhindre fjendens indsigt til volden og graven.

/ **Tværsnit af Vestvolden fra 1976.** Jf. billedet på den modstående side er træerne på selve volden og glaciset kommet til, siden volden blev nedlagt som forsvarsværk i 1920. Fra den inderste grøft (til venstre/mod øst) til foden af glacisets yderside (til højre/mod vest) er det samlede anlæg mellem ca 100 og 130 meter bredt. Tegning: Vestvoldens Venner.

/ **Udsnit af Vestvolden i Rødovre med batterier og kaponierer** (det samme udsnit kan ses på luftfotoet s. 12). Det kraftigste skyts på Vestvoldens batterier var 12 og 15 cm-kanoner med en rækkevidde på op til 7,5 km. Kaponiererne var bevæbnet med 75 mm kanoner og maskingeværer til nærforsvaret af voldgraven. Artillerimagasinet var til opbevaring af kanonerne fra Hvissinge Batteri, når de ikke var i brug. Grafik: Oplevelsescenter Vestvolden

På de sydligste to tredjedele af Volden ligger kaponiererne med ca. 600 meters mellemrum. De 600 meter var den afstand, man effektivt kunne forsvare fra hver enkelt kaponiere.

På det midterste afsnit, hvor Vestbanen og Roskildevej er ført igennem volden, er kaponiererne opført som dobbelt-kaponiere, hvorfra man kunne beskyde voldgraven i begge retninger. De øvrige er enkelt-kaponierer med skudfelt i én retning.

Den nordligste tredjedel af volden var en lidt svagere konstruktion. Her blev kun bygget én enkelt dobbelt-kaponiere i voldgraven lidt nord for Frederikssundsvej. Afsnittet lå til gengæld i ly af Kagsmosen, der kunne oversvømmes som en del af Søndre Oversvømmelse (se s. 25).

Efter nedlæggelse af Landbefæstningen i 1920 blev Vestvoldens magasiner anvendt til opbevaring af ammunition og som militært øvelsesområde. Et lille stykke af volden ved Husum blev udlagt som folkepark i 1932. Den resterende del af volden er gradvist blev frigivet som rekreativt område siden midten af 1960'erne.

/ **15 cm-kanon foran Artillerimagasinet** på Volden i Rødovre i 1920. En tilsvarende, original kanon kan i dag ses i udstillingen i det nuværende Artillerimagasin. Foto: Nationalmuseet

/ **Ammunitionsmagasin ved Hvissinge Batteri** på Vestvolden i Rødovre i dag. Omkring Hvissinge Batteri bliver bevoksningen holdt nede ved fåregræsning. Området giver derfor et godt indtryk af, hvordan Volden tog sig ud, da den var i brug. Foto: Lars Schmidt

EJBYBUNKEREN

Ejbybunkeren, der ligger på Vestvolden lige syd for Jyllingevej, er det sidste militære anlæg, der blev bygget på Københavns Befæstning. Den blev bygget i begyndelsen af 1950'erne som operationscentral for luftforsvaret af København, der bl.a. omfattede luftværnskanonerne og siden raketterne på Flakfortet, Middelgrundsfortet og ved Kongelundsfortet.

Under den kolde krig var luftforsvaret i tårnhøjt beredskab, og operationscentralen i Ejbybunkeren var bemanded i døgndrift frem til 1971, hvor funktionen blev flyttet til Vedbæk.

Fra begyndelsen af 1980'erne blev Ejbybunkeren anvendt som militært kommunikationscenter. I 1980'erne og 1990'erne var Ejbybunkeren derudover udpeget som krigshovedkvarter for Militærregion VI, der skulle lede det lokale forsvar af København og Nordsjælland.

Først i 2004 rømmede forsvaret endeligt Ejbybunkeren, som det sidste af anlæggene på Københavns Befæstning.

/ **Ejbybunkeren blev bygget i** begyndelsen af den kolde krig. Den 1300 kvm store bunker er delvist gravet ind i Vestvolden. Foto: Per Dyrby

I dag er den 14 km lange Vestvold Danmarks største fredede fortidsminde. Volden er også fredet for sine biologiske og naturmæssige værdier, og den er et vigtigt grønt og rekreativt område i det vestlige Storkøbenhavn. Man kan gå og cykle på Voldgaden i hele Voldens længde.

Vestvolden er meget velbevaret. Stort set alle kanonbatterier, kaponierer og de forskellige typer af magasiner, der blev bygget på Voldens inderside, findes endnu. Mange steder kan man også stadig finde sporene af de skyttegrave og dækningsrum til soldater, som blev anlagt, da Volden blev gjort klar til kamp under 1. verdenskrig.

Nogle hundrede meter fra Vestvolden i Hvidovre ligger Avedøre-lejren, hvor en del af soldaterne fra Sikringsstyrken var indkvarteret under 1. verdenskrig. I "Historieporten" i indgangen til lejren har Forstadsmuseet en lille udstilling, der bl.a. fortæller om livet i lejren og på Volden under 1. verdenskrig.

/ I operationsrummet i Ejbybunkeren fortæller Oplevelsescenter Vestvolden i dag historien om luftforsvaret af København under den kolde krig.

Foto: Kim Matthai Leland

/ I det nuværende Artillerimagasin findes en lille cafe og en udstilling af originalt fæstningsskyts. Foto: Oplevelsescenter Vestvolden

/ I Historieporten i Avedørelejren fortæller Forstadsmuseet bl.a. om soldaterne på Befæstningen.

Avedørelejren blev opført i 1911-1913 og havde en del af soldaterne fra Sikringsstyrken på den sydlige del af Vestvolden indkvarteret under 1. verdenskrig. Avedørelejren var i brug som kaserne indtil 1999. I dag er den omdannet til bl.a. boligområde med stor respekt for historien.

Foto: Forstadsmuseet

I Rødovre er Ejbybunkeren i dag indrettet som interaktivt historisk oplevelsescenter med historien om både Befæstningen og bunkeren selv under den kolde krig. Der er åbent for rundvisninger, skoletjenesteforløb og besøg på egen hånd året rundt.

I Rødovre kan man også besøge Artillerimagasinet, der ligger på Voldens inderside lidt syd for Rødovre Parkvej, 1200 meter fra Ejbybunkeren. Her findes en lille cafe og en udstilling af originale fæstningskanoner og modeller af forskellige dele af volden.

Det magasin, man ser i dag, er en rekonstruktion af det originale magasin, som blev brugt til opbevaring af kanonerne fra det nærliggende Hvissinge Batteri. Artillerimagasinet drives som et beskæftigelsesprojekt og er åbent de fleste hverdage.

På Befæstningsdagen er der aktiviteter ved både Artillerimagasinet og Ejbybunkeren og på Vestvolden i Hvidovre.

Hvert år i juni måned afholder Oplevelsescenter Vestvolden "Krigshistorisk Festival" på Volden i Rødovre mellem Artillerimagasinet og Ejbybunkeren. Til festivalen danner flere hundrede udklædte historiske aktører en 1200 meter lang tidslinje, der spænder over 2000 års krigshistorie fra romersk jernalder til i dag.

Læs mere om Ejbybunkeren og Artillerimagasinet på Vestvolden i Rødovre på www.vestvolden.dk

Læs mere om Forstadsmuseet og Vestvolden i Hvidovre på www.forstadsmuseet.dk

/ Det nybyggede Fortunfort ved indvielsen i december 1892. I toppen af graven øverst til højre ses kaponieren. Herfra kunne man beskyde de to korte sider af graven. Oven på fortets fire kanontårne. Foto: Nationalmuseet.

NORDFRONTEN

Nord og nordvest for København var landskabet mere kuperet og mindre overskueligt end det var vest for byen. På Nordfronten mellem Vestvolden og Øresunds kyst blev Landbefæstningen derfor opbygget med enkeltstående forter og batterier i flere linjer. Anlæggene på Nordfronten er bygget i perioden fra 1886-1894.

I den forreste linje blev der bygget en række af fem forter. Bag forterne blev der forberedt en enorm oversvømmelse af de naturligt lavtliggende områder hele vejen mellem Vestvolden og Øresunds kyst (se side 24-25). Foran og bag ved oversvømmelsen blev der bygget en kæde af batterier. Batterierne skulle dels støtte forterne, dels forsvare oversvømmelsen.

De fem fremskudte landforter blev bygget på højtbeliggende steder i landskabet, hvor man fik det bedst mulige udsyn over fjendens bevægelser. For samtidigt at gøre det sværere for fjenden at opdage forterne, blev de helt eller delvist gravet ned i bakkerne, så det kun var kanon- og observationstårnene, der ragede op.

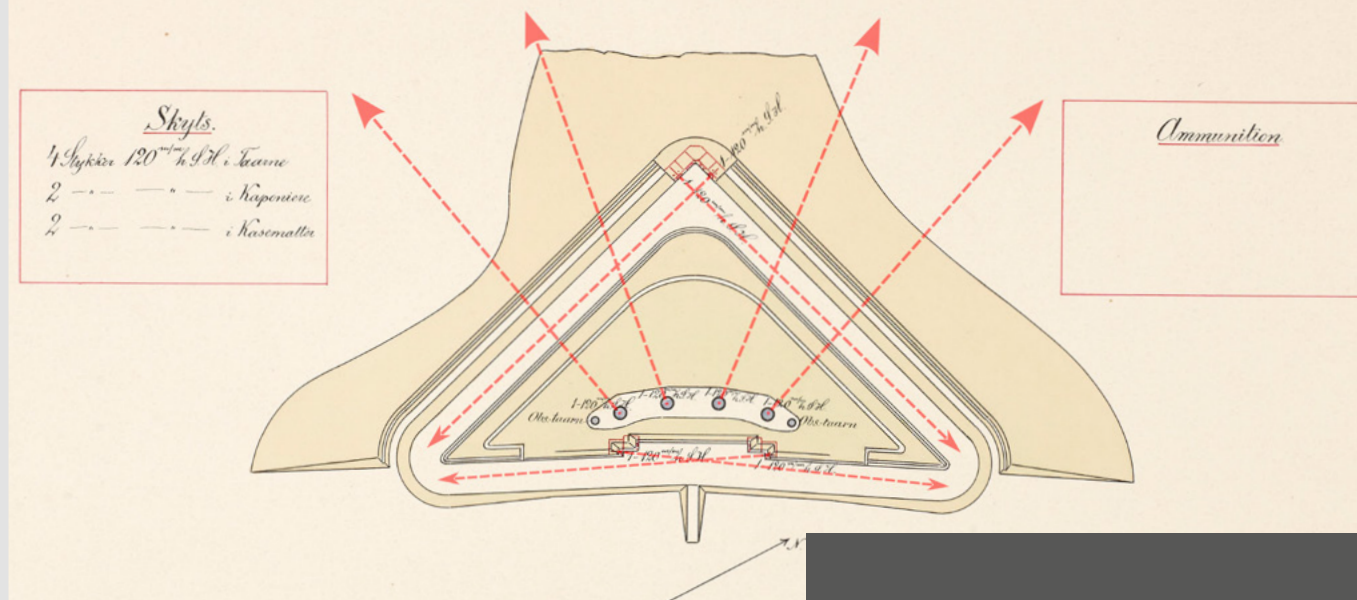
Forterne skulle binde fjendtlige styrker længst muligt under fremrykningen og de var derfor solidt konstruerede til at kunne modstå kraftig beskydning. De var bevæbnet med kanoner til både at bekæmpe fjenden på afstand, og til et hårdnakket nærforsvar, hvis fjenden forsøgte et stormangreb mod fortet selv.

Forternes langtrækkende kanoner var placerede i pansrede kanontårne, der skulle beskytte både kanoner og mandskab bedst muligt. Kanontårnene kunne drejes hele vejen rundt, så man også kunne bekæmpe en fjende, der var trængt ind mellem eller bag forterne.

Da 1. verdenskrig brød ud og Københavns Befæstning blev gjort klar til kamp i 1914, blev der anlagt meget omfattende feltbefæstede stillinger med skyttegrave, nye kanonstillinger og adskillige hundrede km pigtråd både foran og mellem forterne og batterierne på Nordfronten.

De feltbefæstede stillinger blev fjernet igen efter 1. verdenskrig og det er svært at finde spor efter dem i dag.

GLADSAXEFORTET

BATTERIERNE

Batterierne på Nordfronten er ikke nær så godt bevaret som fortkæden, der er bevaret intakt.

I dag er resterne af Vangede Batteri og Buddinge Batteri offentligt tilgængelige, og i Ordrup Krat kan man stadig finde nogle af de små batterier, der skulle forsvare den vestligste del af den Nordre Oversvømmelse.

Langs Hvidørevej kan man stadig se bagsiden af Christiansholm Batteri, der skulle forsvare den østlige del af Nordre Oversvømmelse.

De bevarede rester af de øvrige batterier ligger på privat grund og er ikke offentligt tilgængelige. De enkelte forter er præsenteret på de følgende sider.

/ **Gladsaxe fortet.** Med undtagelse af Garderhøjfortet, der er firkantet, er alle landforterne trekantede og bygget efter samme princip som Gladsaxe fortet. Trekantformen blev valgt, fordi fortet på den måde udgjorde det mindst mulige mål for fjenden og havde så få sider som muligt at forsvare.

Kanonerne i tårnene ovenpå fortet kunne drejes hele vejen rundt, så man også kunne bekæmpe en fjende, der var trængt ind bag eller mellem forterne.

Forterne var omgivet af en dyb grav uden vand. De to korte sider af graven kunne forsvares fra kaponieren, en nærforsvarsstilling, der var bygget ind under glaciset. Den bagerste del af graven kunne beskydes fra de to indhak i facaden.

Rundt om graven lå glaciset, en jordvold, der skrånede let udad og slørede for fjendens indsyn til graven og fortet. Tegning: Rigsarkivet med grafik af Oplevelsescenter Vestvolden.

GLADSAXEFORTET

Gladsaxefortet blev bygget i 1892-1893, knap 1 km vest for den daværende landsby Gladsaxe. Gladsaxefortet var bevæbnet med otte 120 mm-kanoner med en rækkevidde på 5,6 km. Fortet havde en fuld bemanning på omkring 100 fæstningsartillerister.

Efter nedlæggelsen af Landbefæstningen i 1920 blev Gladsaxefortet solgt til en privat ejer. Efterfølgende har fortet bl.a. været brugt som bryggeri.

I 1940'erne blev en stor del af glaciset omkring fortet fjernet for at give plads til Helsingørmotorvejen og afkørslen til Hillerødmotorvejen, der krydser hinanden lige ud for Gladsaxefortet.

I dag ejes fortet af Gladsaxe Kommune. Det anvendes til dagligt af det lokale hjemmefærnskompagni.

Der er adgang til de udvendige dele af fortet fra Batterivej. Foreningen Gladsaxefortets Venner holder åbent på fortet på Befæstningsdagen.

BAGSVÆRDFORTET

Bagsværdfortet er bygget samtidigt med Gladsaxefortet i 1892-1893. Det blev bygget ca. 1200 meter sydøst for den daværende Bagsværd landsby. Bagsværdfortet var stort set identisk med Gladsaxefortet med samme bevæbning og samme bemanning.

Efter nedlæggelsen af Landbefæstningen i 1920 blev Bagsværdfortet anvendt til opbevaring af ammunition. Fra 1962 til 2007 blev fortet brugt til opbevaring af Filmmuseets samling af historiske film.

I dag ejes Bagsværdfortet af Gladsaxe Kommune. I forbindelse med Projekt Københavns Befæstning blev Bagsværdfortet ryddet for beplantningen, der næsten dækkende fortet. I de senere år er fortet udvendigt sat smukt i stand med støtte fra Villum Fonden, Louis-Hansen Fonden og Augustinus Fonden.

Det er adgang til fortets udvendige dele fra Møllemarken og Buddinge Hovedgade. Gladsaxe Lokalhistoriske Forening holder åbent på fortet på Befæstningsdagen.

/ **Lyngbyfortet, fort kernens facade mod fortets bagside.** I indhaket til venstre ses tre skydeskår. Herfra kunne man beskyde den bageste del af graven omkring fortet. Foto: Fæstningskanalens Venner

LYNGBYFORTET

Lyngbyfortet blev bygget i 1888-1892, godt 900 meter syd for Lyngby Sø. Fortet blev delvist betalt med private midler fra "Den frivillige selvbeskatning", der også finansierede Garderhøjfortet (se side 22).

Med sine syv 15 cm-kanoner med en rækkevidde på op til otte km var Lyngbyfortet det kraftigst bevæbnede af landforterne. Fortet havde en fuld bemanning på omkring 200 fæstningsartillerister.

Efter nedlæggelsen af Landbefæstningen havde Lyngbyfortet skiftende private ejere. En af ejerne opførte sin villa på toppen af selve fortet. Den blev revet ned i 1980, da Lyngby-Taarbæk Kommune overtog fortet.

I dag ejes Lyngbyfortet af Lyngby-Taarbæk Kommune, der i 2020 bevilligede to mio. kroner til en tiltrængt renovering af fortet.

Foreningen Fæstningskanalens Venner holder åbent på fortet på Befæstningsdagen og viser også rundt på fortet efter nærmere aftale.

Der er adgang til de udvendige dele af fortet fra Glaciset for enden af Fort Alle.

Læs mere på www.faestningskanalen.dk

/ **Garderhøjfortet.** Som det eneste af landforterne på Nordfronten er Garderhøjfortet firkantet. Selve fortet måler ca. 95 x 70 m.

Ovenpå fortet kan man se fortets i alt ni kanontårne og to observationstårne. Garderhøjfortet var bevæbnet med en række forskellige kanoner, der spændte fra 47 mm til 15 cm i størrelsen.
Foto: Garderhøjfortet 2020, Matthias Boysen

GARDERHØJFORTET

Garderhøjfortet er det største landfort, og det var her, det første spadestik til byggeriet af den nye landbefæstning blev taget i foråret 1886. I modsætning til de øvrige forter på landbefæstningen, der alle er trekantede, er Garderhøjfortet firkantet. Fortet har navn efter en gravhøj, der blev sløjft i forbindelse med byggeriet.

Garderhøjfortet blev opført og udrustet med kanoner for private midler, indsamlet af foreningen "Den Frivillige Selvbeskatning til Forsvarets Fremme", også kendt som "Fædrelandets Forsvar." Da fortet var færdigt, stillede foreningen det til rådighed for Krigsministeriet.

Garderhøjfortet var bl.a. bevæbnet med fire 15 cm-kanoner med en rækkevidde på 6 km. Fortet havde en fuld bemanning på ca. 200 fæstningsartillerister.

Garderhøjfortet har, som det eneste af landforterne, også sin egen infanterikaserne med indkvarteringsplads til de 2-300 fodfolk, der skulle støtte nærforsvaret af fortet.

Efter nedlæggelsen af Landbefæstningen i 1920 blev Garderhøjfortet bl.a. anvendt til opbevaring af ammunition og som øvelsesområde. I 1996 blev fortet overdraget fra Forsvarsministeriet til Garderhøjfondens Nævn, der ejer fortet i dag.

I dag er Garderhøjfortet indrettet som besøgscenter med interaktive udstillinger lavet af Experimentarium. Fortet blev restaureret både ude og inde i forbindelse med "Projekt Københavns Befæstning".

Der er åbent for rundvisninger, skoletjenesteforløb og besøg på egen hånd året rundt. Ved festlige lejligheder affyrer Garderhøjfortets kanonlaug – med løst krudt - kanonerne i det restaurerede to-kanontårn.

Fra Garderhøjfortet fører en sti ned til Ermelunden, hvor den forberedte, Nordre Oversvømmelse skulle begynde.

Læs mere på www.garderhøjfort.dk

FORTUNFORTET

Fortunfortet er det mindste af landforterne. Det blev opført i 1891-92 i Dyrehavens vestlige udkant omkring 800 meter nord for Fortunen, som fortet fik navn efter.

Fortunfortet var bevæbnet med otte 75 mm-kanoner med en rækkevidde på 5,6 km. Det havde en fuld bemanning på omkring 100 fæstningsartillerister.

Efter nedlæggelsen af landbefæstningen i 1920 havde Fortunfortet skiftende private ejere, og er bl.a. blevet brugt til opbevaring af fyrværkeri.

I dag ejes Fortunfortet af Lyngby-Taarbæk Kommune, der i nært samarbejde med Fortunfortets Venner har indledt en tiltrængt renovering af fortet. I 2020 har Aage og Johanne Louis-Hansens Fond givet en bevilling på 4,7 mio. kr. til renoveringsprojektet.

Der er adgang til graven på fortets bagside fra Fortunfortvej, Dyrehavegårdsvej og fra Dyrehaven. Foreningen Fortunfortets Venner holder åbent på fortet på Befæstningsdagen og ved andre særlige lejligheder. Fortunfortets Venner viser også rundt på fortet efter nærmere aftale.

Læs mere på www.fortunfortet.dk.

/ **Udstillingsåbning på Fortunfortet.** I 2018 lagde Fortunfortet fort til en særudstilling af bronzeskulpturer. Fortunfortets venner holder, ud over befæstningsdagen, også et årligt Halloween-arrangement på fortet den 31. oktober. Foto: Fortunfortets Venner

/ **Udgravning i Mølleåen, der mellem Furesø og Lyngby Sø blev rettet ud og lagt i en kanal, i efteråret 1887.**
Foto: Nationalmuseet

I dag findes en del af dæmningerne endnu – mere eller mindre synlige, og flere steder i området kan man stadig få en god fornemmelse af det terræn, der skulle oversvømmes i området. Stemmeværket i Dæmning I er i dag gravet frit efter mange år under jorden.

SØNDRE OVERSVØMMELSE

Den Søndre Oversvømmelse ville begynde i bunden af den Nordre Oversvømmelses vestligste bassin. Herfra ville den dække et område ned over Gentofte Sø og siden vestover mod Utterslev Mose. Fra Utterslev Mose kunne man via voldgraven yderligere oversvømme Kagsmosen på ydersiden af Vestvoldens nordlige del.

I dag er det svært at finde spor efter forberedelserne til Søndre Oversvømmelse.

OVERSVØMMELSEN

Bag forterne var der blevet truffet forberedelser til at skabe en enorm oversvømmelse af de naturligt lavtliggende områder i landskabet.

Oversvømmelsen var delt i to: Nordre og Søndre Oversvømmelse. Tilsammen ville de have skabt en sammenhængende voldgrav i overstørrelse mellem Vestvolden og Øresund. Den store oversvømmelse blev aldrig sat i værk, men hvis både Nordre og Søndre Oversvømmelse var blevet etableret, var det beregnet, at der skulle bruges 11 mia. liter vand.

FÆSTNINGSKANALEN

Den enorme oversvømmelse skulle skabes med vand fra Furesøen. Fra Furesø blev vandet ledt til Lyngby Sø gennem Mølleåen, der på denne strækning blev rettet ud og lagt i en kanal, der ville kunne holde til de stærkt forøgede vandmasser. På den anden side af Lyngby Sø fortsatte Fæstningskanalen frem til Ermelund Stemmeværk, hvor den Nordre Oversvømmelse skulle begynde.

Vandmængderne i Fæstningskanalen kunne reguleres ved hjælp af en række stemmeværker. Vandet stod i Fæstningskanalen frem til Ermelunden også i fredstid.

Efter nedlæggelsen af Landbefæstningen blev de østligste dele af Fæstningskanalen dækket til.

I dag ligger Fæstningskanalen stadig mellem Furesø og Lyngby Sø. Den kan besejles i kano, og på lange stræk kan man gå langs med den. På den anden side af Lyngby Sø er en kort strækning frem til Lyngby Hovedgade bevaret. Fra Lyngby Hovedgade kan man til fods eller på cykel omtrent følge den tildækkede del af fæstningskanalen gennem Ermelundskilen.

NORDRE OVERSVØMMELSE

Den Nordre Oversvømmelse skulle begynde ved stemmeværket i Ermelunden og strække sig ca. 3,5 km ud til kysten gennem Lyngby Enge i området syd for Dyrehaven. Fra Ermelunden falder terrænet stejlt ned mod Øresund. For at holde på vandet blev der derfor bygget en række dæmninger, der inddelte Nordre Oversvømmelse i separate bassiner.

/ **Det fritlagte stemmeværk ved Dæmning 1 ligger for enden af Soløsevej.**
Foto: Peter Lassen

/ **Skydeøvelse** med 120 mm-kanonerne på Middelgrundsfortet.
Foto: Nationalmuseet

SØBEFÆSTNINGEN

Københavns Søbefæstning blev bygget over længere tid end Landbefæstningen og de fleste af anlæggene var i brug længere tid end Landbefæstningen. Det ældste anlæg, Trekroner, går helt tilbage til 1700-tallet. I den anden ende blev Dragørfortet brugt af Forsvaret helt frem til 2001.

I 1860'erne blev Trekroner forstærket og der blev bygget en række nye anlæg: Kalkbrænderi Batteri, Prøvestensfortet, Mellemfortet og Lynetten.

Under byggeriet af Landbefæstningen i 1886-1894 blev Søbefæstningen udbygget med en fremskudt linje, der bestod af kystbatterierne i Hvidøre, Charlottenlund, Kastrup og Avedøre og Middelgrundsfortet ude i Øresund.

Mellem 1909 og 1916 blev der bygget yderligere en fremskudt linje, der bestod af Taarbækfortet, Flakfortet, Dragørfortet og batterierne ved Kongelunden og Mosede.

Sammen med flådens skibe og de søminefelter, der blev lagt ud under 1. verdenskrig, skulle anlæggene på Søbefæstningen forhindre fjendtlige skibe dels i at bombardere København - dels i at landsætte tropper i havnen eller på de strande i nærheden af byen, der var egnede til landgang.

Anlæggene på Søbefæstningen blev gradvist nedlagt fra 1922. Under 2. verdenskrig blev de anlæg, der stadig var i brug, overtaget af den tyske besættelsesmagt uden kamp.

I dag findes Mellemfortet og Kalkbrænderi Batteri ikke længere. Taarbækfortet findes, men er fuldstændigt tildækket med jord. Resterne af Hvidøre Batteri, Avedøre Batteri og Prøvestensfortet ligger på privat grund og er ikke offentligt tilgængeligt. Resterne af Lynetten batteri ligger ved Lynetten Lystbådehavn.

TREKRONER

Trekroner er det ældste søfort på Københavns Befæstning. Det ligger i indsejlingen til Københavns Havn. Byggeriet af Trekroner begyndte i 1787, men blev på grund af økonomiske vanskeligheder først færdigt i 1827. I mellemtiden havde det halvfærdige fort, som det eneste af anlæggene på Københavns Befæstning, været i kamp under Slaget på Reden i 1801 under Englandskrigene.

I anden halvdel af 1800-tallet blev Trekroner moderniseret og forstærket over flere omgange. Under 1. verdenskrig var fortet bemannet med knap 500 soldater.

Trekroner blev nedlagt som fæstningsværk i 1922. Herefter blev det brugt som skolefort til uddannelse af kystartillerister indtil 1932. I 1930'erne blev Trekroner et yndet sommerudflugtsmål for

københavnerne med restauranter og forlystelser, indtil det blev overtaget af tyskerne i 1940. I årene efter Besættelsen forfaldt fortet, indtil det blev overtaget af Statens Byggefremdringsfond i 1984.

I dag er Trekroner åbent som møde- og konferencecenter. Det er åbent for turister fra maj til september. På fortet findes en mindre cafe. Der er mulighed for rundvisning og andre aktiviteter efter nærmere aftale.

Fra maj til september sejler turbåde mellem Langelinje og Trekroner.

Læs mere på www.trekronerfort.dk

/ **I mere end 200 år** har Trekroner bevogtet indsejlingen til Københavns Havn. Foto: Projekt Københavns Befæstning, Frederik Clement

/ **De store 29 cm-haubitsere på Charlottenlundfortet.** En haubits er en særlig kanon, der affyrer sit projektil opad og i en mere krum bane end en almindelig kanon. På den måde kunne man ramme dækket på et fjendtligt skib ovenfra, hvor krigsskibe i begyndelsen af 1900-tallet var svagest beskyttede.

Foto: Projekt Københavns Befæstning

CHARLOTTENLUND-FORT

Charlottenlundfortet blev bygget som kystbatteri lidt nord for Hellerup i 1887-1888. I forbindelse med udbygningen af Søbefæstningen efter 1909 blev batteriet moderniseret og skiftede navn til Charlottenlundfortet.

Efter ombygningen blev Charlottenlundfortet bevæbnet med tolv 29 cm-haubitsere med en rækkevidde på omkring 10,3 km.

Under 1. verdenskrig var Charlottenlundfortet bemanded med omkring 400 soldater. Det blev nedlagt som kystfort i 1932, og har siden været offentligt tilgængeligt som en del af Charlottenlund Strandpark.

I dag står de tolv store haubitsere, som Charlottenlundfortet var bevæbnet med, da det var i brug, stadig på fortet. Der er campingplads og restaurant på fortet.

Der er adgang til fortet fra Strandvejen.

Læs mere på www.campingcopenhagen.dk og www.charlottenlundfortet.dk.

/ **Middelgrundsfortet blev bygget på en kunstig ø** på omkring syv meter dybt vand. Selve øen, dvs fraregnet bølgebryderne omkring havnen, har et areal 50.000 kvm. Det gjorde Middelgrundsfortet til verdens formentligt største kunstige ø, da fortet blev bygget.

Foto: Middelgrundsfortet, Rasmus Graasbøll Vilhelmsen og Kåre Nielsen

MIDDELGRUNDSFORTET

Middelgrundsfortet blev bygget i årene 1890-1894. Fortet blev anlagt på en kunstig ø på omkring 7 meter dybt vand på Middelgrunden. Fortet var det største og kraftigst bevæbnede søfort på befæstningen.

Fortet var bl.a. bevæbnet med fem 30,5 cm og tolv 17 cm-kanoner, som havde en rækkevidde på hhv 15 og 13 km. Under 1. verdenskrig var Middelgrundsfortet bemanded med godt 700 soldater.

I begyndelsen af den kolde krig blev der opstillet luftværnskanoner på fortet. De indgik i luftforsvaret af København indtil 1957. Middelgrundsfortet blev nedlagt som søfort i 1962.

Fra 1968 var en af flyvevåbnets HAWK-raketeskadriller fast opstillet på Middelgrundsfortet, frem til Forsvaret endeligt rømmede fortet i 1984. Siden har fortet bl.a. været anvendt som flygtningecenter og i en årrække blev det drevet som hotel.

I dag ejes Middelgrundsfortet af en fond, der driver fortet som Ungdomsøen. Ungdomsøen er udsprunget af spejderbevægelsen, men øen er tiltænkt alle unge og er åben for alle. Der er mulighed for en række forskellige aktiviteter herunder overnatning efter nærmere aftale.

I sommerhalvåret sejler turbåde mellem Nyhavn og Middelgrundsfortet flere gange dagligt.

Læs mere på www.ungdomsoen.dk

KASTRUPFORTET

Kastrupfortet blev bygget som kystbatteri lidt nord for den daværende landsby Kastrup i 1886-1887. Batteriets hovedbevæbning var fire 30,5 cm kanoner med en rækkevidde på 10,4 km.

I forbindelse med udbygningen af Søbefæstningen efter 1909 blev batteriet moderniseret og skiftede navn til Kastrupfortet. Fortet havde en bemanning på ca. 200 soldater under 1. verdenskrig.

Kastrupfortet blev nedlagt som fæstningsværk i 1922. Siden 1933 har fortet været offentligt tilgængeligt for offentligheden som en del af Amager Strandpark.

I dag ligger der en restaurant på fortet. Det er adgang til Kastrupfortet fra Amager Strandvej.

Læs mere på www.kastrupfortet.dk

/ I sommerhalvåret har Skoletjenesten Københavns Befæstning undervisning for udskolingsklasser på Kastrupfortet. Foto: Mette Specht Andersen

FLAKFORTET

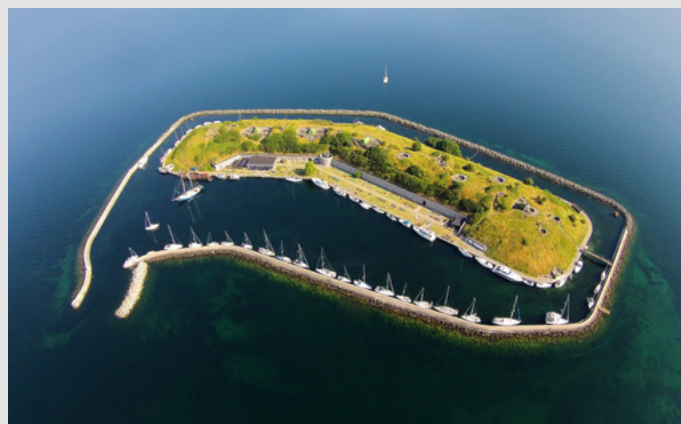
Flakfortet blev bygget i 1910-1914. Det blev anlagt på en kunstig ø på Saltholm Flak, hvor vandet var godt fem meter dybt. Flakfortets hovedbevæbning var seks moderne 21 cm-kanoner med en rækkevidde på 18,7 km. Under 1. verdenskrig var fortet bemanded med knap 500 mand.

I begyndelsen af den kolde krig blev der opstillet luftværnskanoner på fortet. De indgik i luftforsvaret af København indtil 1957, hvor Flakfortet blev nedlagt som søfort.

Fra 1965 til 1968 var Flakfortet midlertidigt opstillingssted for den HAWK-raketeskadrille, der efterfølgende blev opstillet på Middelgrundfortet. I de følgende år forfaldt fortet, indtil det blev solgt til en privat ejer i 2002.

I dag er Flakfortet åbent for lystsejlere og andre besøgende i sommermånederne. På fortet findes en restaurant og der er muligheder for rundvisninger og andre aktiviteter efter nærmere aftale.

Der sejler turbåde mellem Flakfortet og Nyhavn i sommermånederne. Læs mere på www.flakfortet.dk

/ Flakfortet bliver i dag brugt som lystbådehavn og udflugtsmål for både svenske og danske sejlere. Foto: Flakfortet

DRAGØRFORTET

Dragørfortet blev bygget i 1910-1914. Det blev anlagt på en kunstig ø på omkring to meter dybt vand ca. 150 meter fra kysten lidt syd for Dragør. Fortet havde dengang forbindelse til land over en smal bro.

Fortets største kanoner var ældre 35,5 cm og 17 cm kanoner med en rækkevidde på hhv. 10,6 og 12,7 km. Under 1. verdenskrig var Dragørfortet bemanded med godt 300 soldater.

I begyndelsen af den kolde krig blev der opstillet luftværnskanoner på fortet. De indgik i luftforsvaret af København indtil 1957, hvor Dragørfortet blev nedlagt som søfort. Efterfølgende blev fortet anvendt af Søværnet til farvandsovervågning frem til 2001.

I dag er Dragørfortet åbent som hotel og restaurant. Der er adgang til fortet over Prins Knuds Dæmning.

Læs mere på www.dragorfort.dk.

/ Dragørfortet, 2014. Foto: Dragør Lokalhistoriske Arkiv.

KONGELUNDSFORTET

Kongelundsfortet blev opført som kystbatteri på Amagers sydvestligste hjørne i 1914-1916. Batteriets kraftigste skyts var fire ældre 29 cm-haubitsere med en rækkevidde på 8,3 km.

Under 1. verdenskrig var det bemanded med knap 200 soldater. I slutningen af 1930'erne blev batteriet moderniseret og skiftede betegnelse til Kongelundsfortet. Det blev nedlagt som kystfort i 1959.

Frem til 1982 blev fortet i stedet anvendt som indkvarterings- og radarområde for et NIKE-luftværnsraketbatteri, der var opstillet på Aflandshage nord for fortet, som en del af luftforsvaret af København.

I dag ejes Kongelundsfortet af Dragør Kommune. Fortet bruges bl.a. af kommunens ungdomsskole. Det er åbent for alle i dagtimerne og adgang til fortet fra Kongelundsvej. I skovbrynet lidt nord for Kongelundsfortet kan man finde resterne af Nordre og Søndre Skovbatteri, der blev anlagt som en del af Sydamagerstillingen under 1. verdenskrig.

Læs mere på www.kongelundsfortet.dk

/ Kongelundsfortet. Betonrampen til højre er til den radar, der blev opstillet under den kolde krig. Foto: Henning Sørensen.

/ Mosede Fort De seks store haubitsere på Mosede Fort skulle oprindeligt have været opstillet i betonstillingerne oven på kasematbygningen. På baggrund af erfaringerne fra 1. verdenskrig, blev de imidlertid flyttet ud i to nærliggende batterier, hvor de var mindre synlige for fjendtlige fly.
Foto: Mosede Fort

MOSEDE FORT OG TUNESTILLINGEN

Mosede Fort blev bygget som et kystbatteri lidt syd for Mosede, godt 20 km sydvest for København i 1914-16. Batteriets opgave var oprindeligt at forhindre en landsætning af fjendtlige tropper i Køge Bugt. Opgaven skiftede imidlertid karakter, allerede inden det var bygget færdigt. Det skete, da byggeriet af Tunestillingen blev sat i værk i efteråret 1915.

Tunestillingen var en meget omfattende feltbefæstet stilling af skyttegrave, kanon- og maskingeværstillinger og adskillige hundrede kilometer pigtråd. Den strakte sig over 22 km fra Roskilde til Mosede Fort, der dermed fik en integreret rolle i Tunestillingen.

Tunestillingen blev anlagt under 1. verdenskrig for at forhindre, eller i al fald at forsinke, en fjendtlig styrke landsat længere ude på Sjælland i at trænge frem til Københavns Befæstning. Ligesom de øvrige feltbefæstede stillinger blev Tunestillingen

sløjfet umiddelbart efter 1. verdenskrig.

Det kraftigste skyts ved Mosede Fort var seks 120 mm-haubitsere med en rækkevidde på otte km. De skulle oprindeligt have været opstillet oven på selve fortet, men blev på baggrund af erfaringerne fra 1. verdenskrig flyttet ud i to nærliggende batterier. Under 1. verdenskrig var fortets bemanning på omkring 200 soldater.

Efter 1. verdenskrig blev Mosede Fort bl.a. anvendt som kystudkigsstation og til øvelser. Efter Besættelsen blev det brugt først som fængsel for tyske krigsforbrydere, og siden flygtningelejr for tyske krigsflygtninge.

Fra 1947 blev fortet primært brugt af hjemmeværnet frem til 1970, hvor det blev overtaget af Roskilde Amt og gjort til en del af Mosede Strandpark.

I 2007 blev fortet overtaget af Greve Kommune, der med støtte fra Nordea-fonden siden har gennemført en omfattende istandsættelse både inde og ude.

I dag er Mosede Fort åbent som museum for Danmark under 1. verdenskrig. Der er åbent for rundvisninger, skoletjenesteforløb og besøg på egen hånd året rundt. Fortet er et godt udgangspunkt for at gå på opdagelse i de få bevarede spor af Tunestillingen.

På fortet afholdes Befæstningsdagen og en række andre arrangementer i løbet af året.

Læs mere på www.mosedefort.dk og www.danmark1914-1918.dk.

/ I intro-området i udstillingen på Mosede Fort er gulvet omdannet til et interaktivt kort over Europa i 1914, hvor 1. verdenskrig brød ud.
Foto: Mosede Fort

/ Tunestillingen. I udstillingen på Mosede Fort kan man bl.a. gå på opdagelse i museets store interaktive model af Tunestillingen, der strakte sig fra fortet til Roskilde. Foto: Mosede Fort

TAG MED SKOLEN PÅ BEFÆSTNINGEN

Der er masser af muligheder for at få spændende og inspirerende undervisning på Befæstningen.

Skoletjenesten Københavns Befæstning har en lang række forskellige forløb på bl.a. Kastrupfortet, Garderhøjfortet, i Ejbybunkeren og ude på Vestvolden. Der er forløb for alle aldersgrupper fra og med indskolingen til og med ungdomsuddannelserne.

Undervisningsforløbene hos Skoletjenesten Københavns Befæstninger er gratis for skoleklasser fra Rødovre, Frederiksberg og Københavns Kommuner, der driver skoletjenesten i fællesskab.

Læs mere på www.skoletjenesten.dk/koebenhavns-befaestning

På Garderhøjfortet findes, udover Skoletjenesten Københavns Befæstnings forløb, en række forløb, som fortet selv udbyder.

Læs mere på www.garderhojfort.dk/planlaegditskolebesoeg/

Skoletjenesten på Mosede Fort har en række forskellige forløb på og omkring fortet. Der er forløb for alle aldersgrupper fra og med indskolingen til og med ungdomsuddannelserne.

Besøg i udstillingen på Mosede Fort på egen hånd er gratis for skoleklasser.

Læs mere på www.mosedefort.dk/laering

/ **Udskolingselever på Mission: Kold Krig** i Ejbybunkeren. Mission: Kold Krig er et rollespil, der er særligt udviklet til de autentiske rammer i Ejbybunkeren.
Foto: Jeppe Carlsen

LÆS MERE OM KØBENHAVNS BEFÆSTNING

Der er skrevet en omfattende mængde af bøger og artikler om Københavns Befæstning. Det bedste nyere værk om den samlede befæstnings historie er:

- Jens Ole Christensen og Martin Jespersen (red.): Københavns Befæstning – til Fædrelandets Forsvar, København 2012.

I bogen findes bl.a. en omfattende litteraturoversigt.

Der er detaljerede beskrivelser af enkelte frontafsnit og befæstningsanlæg i følgende nyere artikler og bøger:

- Christian Aagaard: Forsvaret af Amager 1914-1918 (artikel, 49 sider) i Fra Krig og Fred 2019, Odense 2019.
- Klaus Becker-Larsen: Tunestillingen, Roskilde 1986
- Peter Thorning Christensen: Nordfronten af Københavns Befæstning (artikel, 91 sider) i Lyngby-Bogen 2008, Lyngby 2008.
- Peter Thorning Christensen: 11 millioner kubikmeter vand (artikel, 29 sider) i Lyngby-Bogen 2003, Lyngby 2003.
- Peter Thorning Christensen og Tom Wismann: Middelgrundsfortet, København 2019.
- Lasse Harkjær: Garderhøjfortet – Et fort i Københavns Befæstning, Gentofte 2000.
- Tom Wismann: Dragørfort 1914-2014, Dragør 2014
- Tom Wismann: Trekroner. Et søforts historie 1787 – 1996, København 1996.
- Tom Wismann: Vestfronten, København 2017

/ OPDAG HISTORIEN PÅ KØBENHAVNS BEFÆSTNING

I en ring omkring København ligger en kæmpe fæstning. Den blev bygget i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet, da Danmark var et mindre, og mere udsat land, end det er i dag.

I denne folder giver vi en kort introduktion til historien om København Befæstning og en kort præsentation af de bevarede anlæg med de muligheder, der er for besøg i dag.

